

УДК 327:94(4)«19»(045)

Середа М. О.

аспірант,

кафедра міжнародних організацій та дипломатичної служби

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

вул. Юрія Іллєнка, 36/1, Київ, 04119, Україна

E-mail: seredakiev@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0007-4365-8709>

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.39.13>

ВНЕСОК В. ЧЕРЧИЛЛЯ В РОЗВИТОК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті проаналізовано бачення В. Черчиллем моделі об'єднаної Європи в повоєнний період і роль Великої Британії в цьому процесі, його ідеї щодо Ліги Націй і надалі Організації Об'єднаних Націй. Висвітлено еволюцію поглядів політика на концепцію євроінтеграції на підставі аналізу його промов, засадничою серед яких стала Цюріхська 1946 р. Простежено взаємозв'язок нової інтеграційної структури зі створенням ООН. Проаналізовано євроінтеграційне бачення В. Черчилля крізь призму британської зовнішньополітичної концепції «трьох концентричних кіл». Водночас з'ясовано, що дотримання політиком імперських позицій Британії заважали тверезо оцінити важливість майбутньої організації. Його пріоритетом було бачення спільних інституцій лише як форумів, а не постійно діючих органів з чітко визначеними повноваженнями. Розкрито основні причини відмови В. Черчилля приєднуватися до Європейського об'єднання вугілля і сталі, натомість схвалення ініціативи створення Європейської асоціації вільної торгівлі. Визначено позиції урядовця щодо участі Великобританії в Раді Європи та його погляди на структуру організації.

Установлено, що погляди політика на євроінтеграцію виходили насамперед із національних інтересів. В. Черчилль уважав, що участь Великобританії в різних регіональних організаціях була можлива лише на засадах співробітництва, зокрема торговельного, однак не політичної інтеграції. Одну з ключових позицій політик відводив і системі колективної безпеки Європи, у якій НАТО розглядалося як центр європейської системи оборони.

Визначено особливості поглядів В. Черчилля на євроінтеграційні процеси останніми роками його життя. Він залишався вірним своїй ідеї, водночас наполягаючи на особливому місці Великої Британії в європейських структурах.

Наукова новизна статті полягає в системному й комплексному вивченні еволюції поглядів В. Черчилля на інтеграційні процеси в Європі в період після Другої світової війни.

Ключові слова: британський євроскептицизм, європейська інтеграція, Європейська асоціація вільної торгівлі, Рада Європи, європейське партнерство.

Актуальність теми дослідження. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в лютому 2022 р. примушує сучасних політиків по-новому подивитися на роль сильних постатей в історії. Одним із них, безсумнівно, був В. Черчилль, який відіграв важливу роль не лише в подіях Другої світової війни, а й у питаннях повоєнного устрою світу. Разом із тим урядовець став натхненником та активним учасником процесу європейської інтеграції, зокрема ідеї створення Франко-британського союзу, був організатором європейського спів-

товариства й активним учасником Конгресу Європи, який став попередником Європейського Союзу.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок із науковими або практичними завданнями. Проблеми реформування Європейського Союзу дають підстави приділити окрему увагу аналізу позицій В. Черчилля з питань європейської інтеграції. Це дасть змогу по-новому оцінити роль Великої Британії в системі відносин із ЄС і посилити безпекове становище європейського континенту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постаті В. Черчилля присвячені праці С. Гаффнера (Haffner, 2023), М. Гілберта (Gilbert, 2019), Б. Джонсона (Johnson, 2019), Т. Рікса (Ricks, 2021). У цих працях виділено основні віхи політичної діяльності політика, проте роль у євроінтеграційних процесах висвітлена побіжно. Питання політичної інтеграції Великобританії стало предметом дослідження А. Грубінка (Hrubinko, 2016).

Виділення не вирішених раніше частин проблеми, яким присвячується стаття. Водночас комплексне дослідження ролі В. Черчилля в євроінтеграційних процесах відсутнє. З огляду на це, посилюється актуальність аналізу бачення політиком стійких засад європейської інтеграції та безпеки, які б дали змогу об'єднаній Європі бути вагомим силою на міжнародній арені.

Формулювання цілей статті. Отже, метою статті є аналіз поглядів В. Черчилля на європейську інтеграцію, відстоювання політиком особливої ролі Великої Британії в об'єднавчому процесі, вирішення питання колективної безпеки на континенті.

Методологічна основа дослідження. Системний метод застосовано для простеження взаємозв'язків між членами системи європейських інтеграційних органів. Функціональний метод дав змогу висвітлити засади створення й роль європейських органів у політичній і безпековій сферах. Історико-генетичний метод допомагає висвітлити еволюцію поглядів В. Черчилля на процеси європейської інтеграції та формування колективної безпеки в Європі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Основним джерелом для розуміння поглядів політика та його внеску в європейську інтеграцію є його промови, листування з провідними політичними лідерами ХХ століття, листування з дружиною, участь В. Черчилля в різних історичних подіях, що значно вплинули на формування європейських структур у повоєнний період. Традиційно програмною в цьому питанні вважається промова в Цюріху в 1946 р. (Khoroshevskii, 2023), яка сформувала хибне уявлення про реальну позицію політика щодо євроінтеграції. Проте існують й інші першоджерела: промова Черчилля в Конгресі Європи, відкриття засідання Ради Європи в Страсбурзі, його виступи як Голови Європейського руху, доповіді на міжнародних конференціях, зокрема, і в США, листування з найближчими соратниками, виступи в палаті обшин, дебати щодо плану Шумана.

Сам Черчилль у 1942 р. писав міністру закордонних справ Великобританії Е. Ідену про сподівання на створення «Сполучених Штатів Європи, за яких бар'єри між націями будуть зведені до мінімуму і стануть можливими необмежені поїздки цими країнами» (Langworth, 2011). Напевно, він підтримував ідею європейської інтеграції як новий інструмент запобігання конфліктам, і його слова варто розуміти в контексті Другої світової війни.

Свою підтримку євроінтеграції В. Черчилль висловив у виступі в Цюріхському університеті 19 вересня 1946 р., коли він виголосив: «Ми повинні створити свого роду Сполучені Штати Європи» (Khoroshevskii, 2023). Уже в травні 1947 р. в Альберт-холі в Лондоні Черчилль став головою і засновником Руху об'єднаної Європи. Його підтримка інтеграції Європи була очевидною, зокрема й щодо включення Великої Британії до цього процесу. Проте роль Сполученого Королівства в об'єднавчому процесі детально не роз'яснювалася, хоча в тій самій промові В. Черчилль стверджував, що Англія та Франція мають бути «засновниками-партнерами в цьому русі», а «Британія має відігравати повноцінну роль як член європейської родини» (Khoroshevskii, 2023). У травні 1948 р. на конгресі Європи в Гаазі політик заявив, що «ми не прагнемо чогось меншого, ніж цілісного об'єднання Європи, і ми з нетерпінням очікуємо того дня, коли цей союз буде досягнутий» (Churchill, 2014).

Водночас і в цьому виступі не було представлено чіткої позиції щодо британської участі в цьому процесі. У промові на зустрічі в Кінгсвей-Холл у листопаді 1949 р. В. Черчилль наголошував, що Великобританія «не зможе вступити до Європейського Союзу без згоди інших членів Британської Співдружності» (Gilbert, Arnn, 2006).

Таким чином, ці заяви політика заперечують його євроскептицизм. Безсумнівно, він підтримував процес євроінтеграції, неодноразово підкреслюючи це впродовж своєї кар'єри. У зв'язку з цим окремий інтерес становить позиція Черчилля щодо шляхів і форм об'єднання Європи.

Після завершення Другої світової війни він усіляко сприяв утворенню ООН, спадкоємниці Ліги Націй (Haffner, 2023). Він розглядав нову інституцію як фундамент світової стабільності і світового співробітництва, але водночас формував і захисні механізми національного суверенітету задля уникнення повної інтеграції.

В. Черчилль зробив декілька заяв, що пов'язують європейську інтеграцію та ООН, які мали доповнювати одне одного. У промові 1948 р. у Гаазі він підкреслив, що потрібно «докласти зусилля й вірно служити, щоб приготуватися до того дня, коли ефективний світовий уряд буде базуватися на головних угрупованнях людства» (Churchill, 2014). Під основними угрупованнями малися на увазі Європа, Азія й Америка як невід'ємні частини Організації. Якщо ООН буде організована регіональними союзами, а не країнами, то ці регіони мали бути організовані за моделлю Організації. Отже, цілком можливо, що Черчилль думав про майбутнє євроінтеграції у вигляді форуму, де можна вирішити проблеми між державами-членами мирним шляхом із використанням регіональної Ради Безпеки, що включала найбільш впливові держави-члени з правом вето.

Ця ідея підтверджується в промові політика в Гарвардському університеті у вересні 1943 р.: «Нехай у нас буде світовий порядок і під ним регіональні чи континентальні ради» (Churchill, 2014). Відповідно до цих ідей, Європа мала функціонувати як регіональна Рада, інтегрована у світову Раду в рамках ООН. Так, європейська організація не мала залучатися до політичної інтеграції більше, ніж організація, що базується на співробітництві між її членами. Черчилль наголошував на необхідності керівництва Великобританії та Франції в новій організації, які мали бути єдиними європейськими членами Ради Безпеки ООН із правом вето.

Виступаючи в 1947 р. в Альберт-Холі на засіданні руху Об'єднаної Європи, В. Черчилль запропонував ідею Єдиної Європи, у якій Британія мала відігравати вирішальну роль (Корііка, 2002).

У жовтні 1948 р. в ході масового мітингу консерваторів в Лландідно політик пояснив, що Великобританія займає унікальне географічне положення в самому центрі «трьох великих кіл»: «Імперія і Співдружність», «англомовний світ» та «Об'єднана Європа» (Mauter, 1998). Це мало зробити країну членом різних регіональних організацій. Відповідно до моделі інтеграції, було б неможливо стати частиною різних регіональних утворень одночасно.

Наприклад, ЄОВС створювало спільний ринок зі спільними зовнішніми кордонами, які мали б запобігти одночасному членству в інших регіональних організаціях. Відтак ідея В. Черчилля про економічну інтеграцію суттєво відрізняється від того шляху, який обрала Європа та який привів до створення ЄС. У цій же промові він наголосив, що Велика Британія була єдиною країною, яка займала більшу частину в кожному із цих кіл, що дає можливість об'єднати всі шляхи разом (Корііка, 2002). Окрім британоцентричних поглядів у міжнародних відносинах, політик пояснив власний погляд на модель інтеграції, узявши за основу ООН, яка б функціонувала через регіональні інтеграційні об'єднання, де може бути представлена Великобританія.

Відсутність чіткої дорожньої карти інтеграції також ускладнювала його підтримку чи неприйняття. Тим не менше є деякі червоні лінії в ідеях політика про європейську інтеграцію, які повинні були враховуватися в разі членства Великобританії в організації. Англійці уявлялися В. Черчиллю невідомою частиною європейського майбутнього, як він писав у листі в 1963 р., за два роки до смерті: «Майбутнє Європи, якщо Великобританія буде виключена, дійсно темне» (Langworth, 2012).

Найкращим джерелом для аналізу поглядів В. Черчилля про майбутню європейську інтеграцію стали його виступи в дебатах у палаті общин під час обговорення питання про єдину Європу в червні 1950 р., бо при цьому це були дискусії, пов'язані з моделлю Європи, яка підходить для Великобританії (Корііка, 2002). Черчилль заявив, що «в теперішній час» він не бачить Великобританію «членом Федеративного Союзу Європи». Однак В. Черчилль пояснював, що це передусім через позицію Великобританії як центру «Британської імперії та Співдружності» й «наших братніх стосунків зі Сполученими Штатами Америки» (Gilbert, 2006). Тому ідеї політика про європейську інтеграцію не пов'язані з федералізмом, але він був прихильником Великобританії, яка брала б участь у проєкті на благо Європи й Великобританії. Ідея участі країни в різних регіональних організаціях: європейських, трансатлантичних або Співдружності, була можлива в рамках сценарію, ґрунтованого на співробітництві, де відносини між членами організації не будуть виключними, зі спільним ринком і єдиними зовнішніми тарифами, а більш прийнятною була б зона вільної торгівлі без інтеграції.

Тим не менше прагматизм В. Черчилля був наявний у цій дискусії, він скаржився на негативне ставлення британського лейбористського уряду до європейської інтеграції та плану Шумана, що перетворювали Британію на ворога Європи. На думку В. Черчилля, якщо британський уряд буде наполягати на такій позиції, вплив Великобританії в Європі буде знижуватися. Навіть якщо він не хотів бачити Великобританію частиною федеративної Європи, він був відкритий для

перемовин, щоб спробувати знайти краще рішення для реалізації британських і європейських інтересів. Стратегією британського лейбористського уряду було відтягнути на якомога довший термін процеси європейської інтеграції та зійти зі шляху інтеграції на шлях співробітництва, породжуючи підозри в Європі щодо залучення країни в європейське будівництво, яке триває дотепер (Mauter, 2011). В. Черчилль не був проти розділеного суверенітету як політичного принципу. Виступаючи в палаті громад, він заявляв: «Щоб виграти війну, ми погодилися поставити наші війська під Головне командування союзних сил, великої англо-американської організації, якій було наказано виконання тактичних завдань. Ніхто ніколи не міг би припустити, що генерал Ейзенхауер міг мати право сказати, які підрозділи британської армії повинні бути розформовані, або як вони мають бути сформовані чи реконструйовані, або щось подібне. Усі ці питання залишалися у віданні автономних суверенних держав, які були готові погодитися на більшу єдність для виконання деяких цілком певних функціональних ... завдань» (Gilbert, 2006). Тут у черговий раз демонструється чіткий підхід до теорії співробітництва як найкращого варіанта для координації спільних зусиль, де незалежні партнери під спільним управлінням ухвалюють рішення на основі консенсусу. Відсилання Черчилля до «функціональних завдань» пов'язані з популярною тоді теорією інтеграції, розробленою Д. Мітрані, функціоналізмом, ліберальною традицією, яка ґрунтується на положенні, що люди раціональні й бажають мирного прогресу, а конфлікт і дисгармонія не є характерними для людини станами. По суті, він стверджує, що основною метою будь-якої інтеграції є припинення конфліктів через діяльність міжнародних організацій (Johnson, 2019). Форма організації, її назви чи інші символи не так важливі; важливим є досягнення поставлених цілей. Функціоналізм підкреслює, що функції організації переважають над усіма іншими її характеристиками. Д. Мітрані стверджував, що транснаціональні організації були більш ефективними, ніж національні, й, зрештою, могли вирішувати проблеми людей. На його думку, європейські співтовариства просто відтворювали функції держави на наднаціональному рівні, зберігаючи право на самостійне прийняття рішень державами, яке б зумовило панування ключових держав над іншими членами організації (Mauter, 1998).

Ставлення В. Черчилля до функціоналізму було позитивним, але не беззапечним. Такий підхід до інтеграції відображав його прагматичне бачення міжнародної політики. Лише в певних випадках В. Черчилль згадував про Сполучені Штати Європи в руслі функціоналізму, відзначивши, що не стільки важлива назва організації, скільки функції, які вона виконує (Mauter, 1998). Цілком очевидно, що політик не був прихильником ідеї створення Європейської Федерації.

Упродовж дискусії про британську участь у плані Шумана В. Черчилль відкрито підтримував ідею співробітництва в Європі: як він сам відзначав, Великобританія має вести перемовини й відстоювати власну позицію щодо моделі майбутнього Європи (Johnson, 2019). Його заперечення впливу наднаціональних органів на внутрішню політику своїх членів також можна пов'язати з ідеєю субсидіарності (додатковості), де кожне питання інтеграційного об'єднання буде вирішуватися на найбільш ефективному для нього рівні. Неприйняття В. Черчиллем пропозиції будівництва єдиної Європи висловлено в палаті обшин у виступах щодо плану Шумана: «Такий колосальний крок, як федеральний союз Європи, як дещо на кшталт Сполучених Штатів Європи, – це не питання,

яке поставлене перед нами для вирішення. Це передусім питання для народів Європи» (Churchill, 2014). Отже, політик відкрито виступав проти Конституції єдиної Європи, тобто проти федералістів. Більшість громадян ЄС і досі виступають проти ідеї Європейської Федерації. Європейський рух включав прихильників європейського федералізму, хоча Черчилль був проти Конституції або іншого документа, що покладав би обов'язки на членів як головної опори федеративної держави. Якщо б континентальна Європа збиралася рухатися в напрямі федералізації, політик не хотів, щоб Велика Британія була її членом, але й не перешкоджав би співробітництву з гіпотетичною Європейською Федерацією, дотримуючись своєї ідеї трьох кіл – Європа, Співдружність, США, за якої Британія могла б взаємодіяти з усіма. Він заявляв із цього приводу: «Ми повинні, на мою думку, сприяти й допомагати розвитку всіх ініціатив на континенті, які виникають природним шляхом у результаті зняття бар'єрів, процесу примирення та забуття жахливого минулого, а також нашої майбутньої небезпеки в майбутньому й теперішньому» (Gilbert, 2006).

Варто зазначити, що політик не був проти передачі частини суверенітету як принципу, про що сам говорив в останній промові про Європу у Вестмінстері в липні 1957 р. Водночас він хотів наділити держави-члени правом вето, наслідуючи модель ООН, на той випадок, якщо рішення європейської організації могли б завдати шкоди Великобританії (Mauter, 1998).

Спільні інститути мають бути тільки форумами, на яких можна домовлятися й вирішувати певні проблеми (Hrubinko, 2016). Така позиція повністю відображає ідею Черчилля про побудову Європи на основі спільних принципів, таких як свобода і права людини. Тим не менше В. Черчилль різко заперечував участь Великої Британії в європейському процесі на основі інтеграції, про що заявив на Європейській асамблеї в липні 1949 р., де він виступав на дебатах прихильників міжурядового й федеративного підходів. З іншого боку, у меморандумі уряду Британії 29 листопада 1951 р. політик відзначав, що Великобританія не повинна ставати «невід'ємною частиною європейської інтеграції», оскільки може позбутися «свого острівного або широкого характеру співдружності» (Gilbert, 2006). Політик був відкритий для дискусій і готовий до компромісу, щоб досягти позитивного рішення для всіх учасників, залучених до процесу (Charmley 1993). Він відзначав у палаті общин, що «Великобританія є невід'ємною частиною Європи, і ми хочемо відіграти власну роль у відродженні її процвітання та величі» (Langworth, 2011).

В урядовця не було сумнівів щодо необхідності Британії бути залученою до процесу європейського розвитку. Отже, найбільш прийнятним рішенням були перемовини. Коли британський уряд відхилив запрошення взяти участь у Європейському об'єднанні вугілля і сталі (ЄОВС), В. Черчилль звинуватив його в ізоляції країни (Mauter, 1998). Також Велика Британія не брала участі на конференції в Мессіні, яка проходила в червні 1955 р. і за результатами якої створено ЄЕС.

Останні роки життя В. Черчилля також пов'язані з питаннями європейської інтеграції. У 1963 р. він у приватному листуванні відзначав: «Майбутнє Європи, якщо Великобританія буде виключена, дійсно темне» (Churchill, 2014). Він водночас попереджав: «Якщо, з іншого боку, Європейське торговельне співтовариство буде обмежене шістьма націями, результати можуть бути гірші, ніж якби нічого не було зроблено зовсім, гірше і для них, і для нас. Це б не об'єднало Європу, але розділило її – і не тільки в економічній сфері» (Gilbert, 2006).

Ця цитата ще раз переконує в підтримці В. Черчиллем євроінтеграції та британської участі в процесі, залишаючи відкритими питання про те, якою він хотів би бачити Європу, гнучкість європейських співтовариств і прийняття британського особливого статусу.

Бачення політиком єдиної Європи відображають дві європейські організації – Рада Європи, створена Г. Макмілланом, і Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ).

Рада Європи утворена в 1949 р. шляхом ухвалення Лондонського договору, підкреслюючи роль Британії в його створенні. Структура Ради Європи складалася з трьох основних органів: Комітету Міністрів, Парламентської Асамблеї й Генерального секретаря, була схожа на інституції ЄОВС (Hrubinko, 2016). Проте основна відмінність між ними полягала у виконанні обох ухвалених рішень, які не є обов'язковими щодо Ради Європи, на противагу верховенству комунітарного права над національними правовими системами в ЄОВС. Створення ЄАВТ було своєрідною відповіддю Британії на ухвалення Римського договору 1957 р., який запровадив ЄЕС, до якого ввійшли держави-члени ЄОВС. Головними силами, що призвели до підписання Стокгольмського договору в 1960 р., була Великобританія та її прем'єр-міністр Г. Макміллан, який був політичним протеже В. Черчилля (Johnson, 2019).

Черчилль став прихильником ідеї вільної торгівлі на початку своєї політичної кар'єри, коли британська економічна модель перебувала на стадії обговорення, і розглядав її як можливу модель економічного розвитку Європи для досягнення стабільності й миру. ЄАВТ уявлялася В. Черчиллю зоною вільної торгівлі без спільної зовнішньої митниці, як ЄЕС, що давало змогу використовувати імперські преференції Британії в рамках Співдружності. ЄАВТ ефективно функціонувала в економічному плані, сприяючи активізації торгівлі між країнами-членами, а темпи її зростання були аналогічними темпам у ЄЕС (Mauter, 1998). ЄАВТ переважно включала промислове виробництво, виключаючи сільськогосподарську й морську торгівлю, і ґрунтувалася на співробітництві, на противагу інтеграції в рамках ЄЕС.

Третьою організацією, що демонструвала підхід В. Черчилля до європейської інтеграції, є НАТО. Лише через рік після її створення він виступив із пропозицією створити Європейську армію, яка була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи. Пропозиція підкреслювала оборонний характер нової військової асоціації та включала створення спільного керівництва через Європейського міністра оборони під керівництвом держав-членів на принципах демократії та свободи, активне співробітництво зі США й Канадою й інтеграцію в ролі регіональної сили в ООН (Haffner, 2023).

Висновки дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, створені Рада Європи, яка ґрунтувалася на принципах демократії та прав людини, ЄАВТ, що базувалася на економічних відносинах, і НАТО, яка формувала військові відносини, були ідеєю Черчилля щодо європейської інтеграції. Британський уряд зайняв провідні позиції в цих трьох організаціях, проте Франція, Німеччина, Бенілюкс та Італія дотримувалися іншого підходу, що базувався на ЄОВС і ЄЕС. Тим не менше В. Черчилль виступав проти розвитку європейської інтеграції без участі Великобританії. Фактично політик висунув третій шлях розвитку євроінтеграції, яка не збігалася ні з нинішнім Євросоюзом, ні з позицією тих, хто виступає проти нього, а саме євроскептиків.

Уважаємо, що перспективою подальшого дослідження є вивчення поглядів політика на систему безпеки на континенті загалом і роль НАТО в цьому контексті.

References [Список використаної літератури]

- Charmley, J. (1993). Churchill: the End of Glory: a Political Biography, Toronto: Macfarlane, Walter & Ross [in English]. [Charmley J. Churchill: the End of Glory: a Political Biography. Toronto : Macfarlane, Walter & Ross, 742 p.]
- Churchill, W. (2014). The Power of Words [in English]. [Churchill W. The Power of Words / ed. by M. Gilbert. Bantam : Da Capo Press, 2014. 536 p.]
- Gilbert, M. (2019) Churchill: A Life / Translated from English. Kyiv: BM Books [in Ukrainian]. [Гілберт М. Черчилль: Біографія. Київ : БМ Букс, 2019. 900 с.]
- Gilbert, M. & Arnn, L.P. (2006). The Churchill Documents. Vol. 23. *Never Flinch, Never Weary*, November 1951-February 1965 / URL: <https://archive.org/details/churchilldocumen0000unse> [in English]. [Gilbert M., Arnn L.P. The Churchill Documents. *Never Flinch, Never Weary, November 1951-February 1965*. Hillsdale : Hillsdale College Press, 2006. Vol. 23. 965 p.]
- Haffner, S. (2023). Churchill: A Biography / Translated from English. Kyiv: Zhupanskii publishing house [in Ukrainian]. [Гаффнер С. Черчилль: Біографія. Київ : Видавництво Жупанського, 2023. 160 с.]
- Hrubinko, A.V. (2016). The United Kingdom in European Political Integration: Historical Origins of the 'Special' Position and the Present (on the 70th Anniversary of Winston Churchill's Speeches in Fulton and Zurich). *International Affairs*. Kyiv, 4, 36–39 [in Ukrainian]. [Грубінко А.В. Велика Британія в європейській політичній інтеграції: історичні витоки «особливої» позиції та сучасність (до 70-ї річниці промов У. Черчілля у Фултоні та Цюриху). *Зовнішні справи*. 2016. № 4. С. 36–39.]
- Hurzhi, O., & Zalietok, N. (2019) The paradoxes of Winston Churchill. Kyiv: Arii [in Ukrainian]. [Гуржій О., Залеток Н. Парадокси Вінстона Черчилля. Київ : Арії, 2019. 384 с.]
- Johnson, B. (2019). The Churchill's Factor. How one man made history / Translated from English. Kyiv: Vivat [in Ukrainian]. [Джонсон Б. Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію. Київ : Vivat, 2019. 400 с.]
- Khoroshevskii, A. (2023). *Speeches that changed the world* / Translated from English. Kharkiv: Folio [in Ukrainian]. [Хорошевський А. Промови, що змінили світ. Харків : Фоліо, 2023. 320 с.]
- Kopiika, V.V. (2002). Enlargement of the European Union. Theory and practice of the integration process. Kyiv: Kyiv University Publishing Center [in Ukrainian]. [Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2002. 253 с.]
- Krushynskii, V. Yu (2003). British Europe or European Britain. The UK in European integration processes. Kyiv: Kyiv University Publishing Center [in Ukrainian]. [Крушинський В.Ю. Британська Європа чи європейська Британія. Великобританія в європейських інтеграційних процесах. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. 214 с.]
- Langworth, R.M., ed (2011). Churchill By Himself: The Definitive Collection of Quotations [in English]. [Churchill By Himself: The Definitive Collection of Quotations / Ed. by R.M. Langworth. Public Affair, 2011. 656 p.]
- Langworth, R.M., ed (2012). Churchill in his own words [in English]. [Churchill in his own words / Ed. by R.M. Langworth. Ebury Press, 2012. 640 p.]
- Larson, E. (2022). The Splendid and the Vile: A Saga of Churchill, Family, and Defiance During the Blitz / Translated from English. Kharkiv: Nash Format [in Ukrainian]. [Ларсон Е. Велич і нищівність. Історія про Черчилля, його родину та спротив під час Лондонського бліцу. Харків : Наш Формат, 2022. 608 с.]
- Mauter, W.R. (1998). Churchill and the Unification of Europe. *Historian*, Vol. 61, № 1. URL: <https://www.jstor.org/stable/24450064> [in English]. [Churchill and the Unification of Europe. *Historian*. 1988. Vol. 61. № 1 (FALL 1998). P. 67–84.]
- Ricks, Thomas E. (2021). Churchill and Orwell: The Fight for Freedom. Kyiv: Laboratoriia [in Ukrainian]. [Рікс Т. Черчилль і Орвелл. Битва за свободу. Київ : Лабораторія, 2021. 320 с.]

Стаття надійшла до редакції 27.02.2025

Sereda M. O.

Department of International Organizations and Diplomatic Service
Educational and Scientific Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Yuriia Illienka Str., 36/1, r. 350, Kyiv, 04119, Ukraine

W. CHURCHILL'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Summary

The article deals with the W. Churchill's view on the European integration regarding his main political speeches, mainly in Zurich and in The Hague, his ideas about the League of Nations and the further United Nations.

The author highlights the evolution of the politician's views on the concept of European integration based on the analysis of W. Churchill's speeches. The interconnection of the new integration structure with the creation of the United Nations has been traced. The author analyses Winston Churchill's vision of European integration through the prism of the British foreign policy concept of 'three majestic circles'. At the same time, it has been found that the politician's adherence to Britain's imperial position prevented him from objectively assessing the importance of the future organization. His participation in the process of uniting Europe in its early stages provides us with essential information about the original plans for the creation of a united Europe. His priority opinion was to see joint institutions only as forums, not as permanent bodies with clearly defined powers. In the article the main reasons for Winston Churchill's refusal to join the European Coal and Steel Community, but instead approving the initiative to create the European Free Trade Association, are revealed. It has been elucidated the official's position on the UK's participation in the Council of Europe and his views on the structure of the organization.

It has been revealed that the politician's views on European integration were based primarily on national interests. Winston Churchill believed that the UK's participation in various regional organizations was possible only on the basis of cooperation, including trade, but not political integration. One of the key positions has been also given to the European collective security system, in which NATO was seen as the centre of the European defence system.

The scientific novelty of the article consists in the systematic and comprehensive study of the evolution of W. Churchill's views on integration processes in Europe in the period after the Second World War.

Key words: British Euroscepticism, European integration, European Free Trade Association (EFTA), the Council of Europe, European cooperation.